

Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου

Του Αντιναυάρχου ε.α. Ξενοφώντος ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ Π.Ν.

Συμπληρώνονται φέτος (2006) 64 χρόνια από το κορυφαίο αυτό γεγονός της ελληνικής αντίστασης κατά τη Γερμανική κατοχή. Μια επιχείρηση που ανελήφθη, οργανώθηκε και πραγματοποιήθηκε από Έλληνες πατριώτες, άνδρες του ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ, σε στενή και ουσιαστική συνεργασία με Άγγλους σαμποτέρ. Χάρη στη φιλοπατρία, το αίσθημα ευθύνης που παραμέριζε κάθε άλλο προσωπικό ή πολιτικό κίνητρο και το πνεύμα αυτοθυσίας και ηρωισμού όλων των Ελλήνων συντελεστών του, η δύσκολη αυτή επιχείρηση πέτυχε απόλυτα τον αντικειμενικό της σκοπό και μάλιστα χωρίς απώλειες από ελληνικής πλευράς.

Ο Γοργοπόταμος πηγάζει από την Οίτη και ρέει μέσα από μια βαθιά χαράδρα για να ενωθεί με το Σπερχειό, νότια της Λαμίας. Πάνω από τη χαράδρα του ποταμού υπάρχει γέφυρα από την οποία διέρχεται η σιδηροδρομική γραμμή που συνδέει Αθήνα-Θεσσαλονίκη με το εξωτερικό.

Το όνομά του συνδέθηκε με μία από τις ηρωικότερες στιγμές της Αντίστασης εναντίον των κατακτητών: **Την ανατίναξη της γέφυράς του, που πραγματοποιήθηκε στις 25 Νοεμβρίου 1942, από τις ενωμένες αντιστασιακές δυνάμεις του ΕΛΑΣ (Εθνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) και του ΕΔΕΣ (Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος), με τη συνδρομή Άγγλων σαμποτέρ.**

Ο ΕΔΕΣ ιδρύθηκε στην Αθήνα το Σεπτέμβριο του 1941 από τον Ναπολέοντα Ζέρβα μαζί με άλλους βενιζελικούς αξιωματικούς και πολιτευτές. Επικεφαλής του στρατιωτικού του σκέλους ήταν ο απόστρατος βενιζελικός συνταγματάρχης Ναπολέον Ζέρβας, με υπαρχηγό τον Κομνηνό Πυρομάγλου, ο οποίος συμμετέσχε στη δημιουργία του ΕΔΕΣ κατ' εντολήν του Νικολάου Πλαστήρα, που βρισκόταν αυτοεξόριστος στο Παρίσι μετά το αποτυχόν κίνημα του 1935.

Ο ΕΛΑΣ, στρατιωτικό σκέλος του ΕΑΜ, ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 1942. Κατ' ουσίαν ιδρυτής ήταν ο γεωπόνος Αθανάσιος Κλάρας γνωστός ως Άρης Βελουχιώτης, η ομάδα του οποίου υπήρξε ο πυρήνας του πρώτου τομέα Ρούμελης-Παρνασσού. Αρχές του 1943 τη στρατιωτική αρχηγία του ΕΛΑΣ ανέλαβε ο Στέφανος Σαράφης (μετά την προσχώρησή του), απότακτος συνταγματάρχης του 1935, με γενικό καπετάνιο τον Άρη.

Μέχρι το φθινόπωρο του 1942 οι Σύμμαχοι δεν είχαν καθόλου ενδιαφερθεί για τα ελληνικά πράγματα, παρά μόνο για να διοργανώσουν δίκτυο πληροφοριών και δίκτυο απόδρασης Βρετανών που τους έκρυβαν Έλληνες πολίτες. Το φθινόπωρο, εν όψει της

συμμαχικής επίθεσης στη Βόρεια Αφρική, αποφάσισαν να έλθουν σε επαφή με τους πρώτους αντάρτες και να ζητήσουν τη συνδρομή τους για να σαμποτάρουν τη σιδηροδρομική γραμμή που ένωνε, μέσω Θεσσαλονίκης, τη Γερμανία με το λιμάνι του Πειραιά. Ένα μεγάλο μέρος των προμηθειών του «Africa Corps» του Ρόμμελ έφθανε με τη γραμμή αυτή στην Αθήνα και φορτωνόταν σε μεγάλα αεροπλάνα ή και σε πλοία για να μεταφερθούν στην Αφρική.

Το πιο ευπαθές σημείο όλης της σιδηροδρομικής γραμμής βρισκόταν στους πρόποδες του Παρνασσού, όπου τρεις γέφυρες, η μία μετά την άλλη, γεφύρωναν απότομα, άγρια φαράγγια. Και οι τρεις γέφυρες εφρουρούντο από ισχυρά ιταλικά τμήματα. Η Ανωτάτη Διοίκηση των Συμμάχων στη Μέση Ανατολή αποφάσισε να ανατινάξει τη μακρύτερη απ' αυτές, τη γέφυρα του Γοργολόταμου.

Τον Οκτώβριο του 1942 μία ομάδα Βρετανών και Νεοζηλανδών αξιωματικών, υπό τον συνταγματάρχη Ε. Μάϊερς, έπεσαν με αλεξίπτωτα στην περιοχή των Τριών γεφυρών και συναντήθηκαν με τους αντάρτες του ΕΛΑΣ. Μολονότι οι Βρετανοί τους αποκάλυψαν το σκοπό για τον οποίον είχαν έλθει, δεν μπορούσαν να βρουν κανένα υπεύθυνο για να συζητήσουν τον τρόπο εκτέλεσης της επιχείρησης. Ο αρχηγός τους, ο Άρης, προσωπικά δεν έβλεπε με καλό μάτι την όλη επιχείρηση, αλλά είχε και αρνητικές εντολές από την Αθήνα. Ο ίδιος δεν ήθελε τους μπερλιαστές στην περιοχή του.

Μετά παρέλευση ενός μηνός και έπειτα από μάταιες αναζητήσεις οι Βρετανοί έστειλαν επειγόντως τον ταγματάρχη Κρις Γουντχάουζ στον Ζέρβα, που βρισκόταν στη δυτική πλευρά της Πίνδου. Το Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής έβλεπε ότι η επιχείρηση καθυστερούσε επικίνδυνα ή μπορεί και να μη γινόταν. Ο Γουντχάουζ μετά από πορεία 150 χιλιομέτρων σε στενά ορεινά μονοπάτια, βρήκε τελικά τον Ζέρβα, ο οποίος, αφού άκουσε τον Βρετανό ταγματάρχη, αναχώρησε αμέσως μαζί με τους καλύτερους του άνδρες, για την περιοχή των τριών γεφυρών.

Τότε ο Άρης απέδειξε ότι είχε τη σόφα του ηγέτη. Παρά τις περί του αντιθέτου εντολές της Κεντρικής Επιτροπής, έσπευσε κι' αυτός στην περιοχή, με δύναμη μεγαλύτερη εκείνης του Ζέρβα. Η επιχείρηση του Γοργολόταμου, ανεξάρτητα εάν θα πετύχαινε ή όχι, δεν έπρεπε να γίνει από τους Βρετανούς σαμποτέρ και τον ΕΔΕΣ, γιατί θα δυσφημούσε το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ σε όλη την Ελλάδα.

Η πρώτη συνάντηση των δύο αρχηγών έγινε το βράδυ της 13^{ης} προς 14^η Νοεμβρίου, στο χωριό Βίνιανη της Παρνασσίδας, παρουσία των 14 Βρετανών σαμποτέρ, όπου αποφασίστηκε η από κοινού επιχείρηση. Στις 18 Νοεμβρίου συγκεντρώθηκαν στο χωριό Μαύρο Λιθάρι της ίδιας περιοχής οι δυνάμεις των δύο ανταρτικών ομάδων.

Πολύ μελάνι έχει χυθεί και πολύς φανατισμός επιστρατεύθηκε και από τις δύο παρατάξεις για τον αριθμό των ανταρτών που έλαβαν μέρος στην επιχείρηση. Μία αντικειμενική άποψη καταλήγει σε 150 άνδρες του Ζέρβα και 200-225 του Βελουχιώτη.

Η φρουρά της γέφυρας αποτελείτο από 100 Ιταλούς και 3-4 Γερμανούς, οι οποίοι διέθεταν βαριά πολυβόλα και οπλοπολυβόλα και η εξουδετέρωσή τους απαιτούσε κερανοβόλα ενέργεια. Εκεί ο Ζέρβας, ως αρχηγός της όλης επιχείρησης λόγω του βαθμού τού στρατηγού, παρουσίασε το σχέδιο δράσης που προέβλεπε:

- Την εξουδετέρωση των δύο ιταλικών φυλακίων στο νότιο και βόρειο άκρο της γέφυρας. Το βόρειο άκρο ανέλαβαν άνδρες του Ζέρβα υπό τους ανθυπολοχαγούς Παπαχρήστου και

Πετρουλάκη. Το νότιο άκρο, που υπήρχαν πληροφορίες ότι προστατευόταν καλύτερα, ανέλαβε μία ομάδα του Άρη με περισσότερους άνδρες, υπό τον Κωστούλα. Επικεφαλής των ανταρτικών ομάδων κατά των δύο φυλακίων ήταν ο λοχαγός πυροβολικού Μυριδάκης του ΕΔΕΣ.

- Δύο επιπλέον ομάδες θα έκοβαν τις τηλεφωνικές γραμμές και θα υπονόμειαν τη σιδηροδρομική γραμμή βόρεια και νότια της γέφυρας, για να εμποδίσουν τυχόν άφιξη ενισχύσεων, ιδιαίτερα στο βόρειο τομέα προς την κατεύθυνση Λιανοκλάδι Λαμία.
- Ο Τομ Μπαρνς με μία μικρή ομάδα ενόπλων του Ζέρβα και του Άρη μαζί με Βρετανούς σαμποτέρ, θα ανατίναζαν δύο από τους πέντε συνολικά πυλώνες της γέφυρας.
- Ο Μάϊερς που είχε κάνει την όλη σχεδίαση, προέβλεπε ότι θα απαιτούνταν 4 ώρες για την όλη επιχείρηση. Δύο για την εξουδετέρωση των φρουρών και δύο για τις ανατινάξεις. Ωρα μηδέν ορίστηκε η 23:00 και ημερομηνία η νύχτα 25/26 Νοεμβρίου.

Πρωί της 24ης Νοεμβρίου, ώρα 09:40, οι Μάϊερς, Γουντχάουζ, Ζέρβας και Άρης μαζί με 4 αξιωματικούς του ΕΔΕΣ (Μυριδάκη, Κωτσάκη, Πετρουλάκη, Παπαχρήστου) και 4 ομαδάρχες του ΕΛΑΣ, ξεκινάει για τη γέφυρα για τελική αναγνώριση του εδάφους. Μέσα σε πυκνή ομίχλη με ελάχιστη ορατότητα η ομάδα κατεβαίνει-κατεβαίνει και περί το βράδυ φθάνει σε απόσταση δύο ωρών από τη γέφυρα, όπου διανυκτερεύει σε δύο στρούγκες. Το χιόνι, γύρω στις πλαγιές, φθάνει τους 30 πόντους. Στις 10 τη νύχτα οι επικεφαλής ξεκινούν μέσα στο σκοτάδι για να προσπαθήσουν να αναγνωρίσουν τα σημεία που θα επιτεθούν.

Το άλλο πρωί, 25 Νοεμβρίου, ο καιρός έχει βελτιωθεί κάπως, η ομίχλη υποχωρεί και το ηγετικό κλιμάκιο καταφέρνει να φθάσει σε απόσταση 1.000 μέτρων, περίπου, από τη γέφυρα. Με τα κιάλια γίνεται μια τελευταία παρατήρηση της γύρω περιοχής και καθορίζονται οι τελευταίες λεπτομέρειες. Ο Ζέρβας με τον Άρη επιλέγουν να διευθύνουν τη μάχη από την πλευρά της Οίτης. Κοντά τους παρέμεινε μία εφεδρεία, κάπου 30 άνδρες, με τον Δημήτρη Δημητρίου ή Νικηφόρο, ο οποίος δυσφορεί για το ρόλο αυτό.

Γύρω στις 4 το απόγευμα μέσα από τα σύννεφα που σκεπάζουν τις πλαγιές της Οίτης, σαν απόκοσμα φαντάσματα που έρχονται από το πουθενά, κάνουν την εμφάνισή τους οι αντάρτες. Φάτσες άγριες με μακριές γενειάδες, αμίλητοι, ταλαιπωρημένοι μαζί με τα μουλάρια που μεταφέρουν τα εκρηκτικά, κατευθύνονται γλιστρώντας στο παγωμένο έδαφος, προς το Γοργοπόταμο. Έχουν περπατήσει για πολλές ώρες σε τραχύτατο έδαφος και βασανίζονται από τη δίψα που τους έφερνε η έξαιψη. Παρά το κρύο, είχαν πει το νερό που είχαν στα παγούρια τους και γλείφουν τη δροσιά από τα βράχια, για να ξεδιψάσουν.

Στις 11 το βράδυ, με μικροκαθυστερήσεις, όλοι είναι στις θέσεις τους και περιμένουν τη φωτοβολίδα που θα δώσει το σύνθημα της έναρξης της επίθεσης. Ο καιρός χειμωνιάτικος με φορτωμένο από σύννεφα ουρανό, χιονόνερο που περιορίζει την ορατότητα, πολύ κρύο και το δυνατό βουητό του φουσκωμένου ποταμού, συνθέτουν το σκηνικό πριν από το μεγάλο κακό. Κοντά στη γέφυρα, στην πλαγιά, τρεις άνδρες πεσμένοι με την κοιλιά περιμένουν και αυτοί ανυπόμονα το σύνθημα της επίθεσης. Είναι ο Μάϊερς, ο Ζέρβας και ο Άρης.

Ως ώρα μηδέν είχε οριστεί η 11 τη νύχτα. Έχουν περάσει, ήδη, δέκα λεπτά και δεν έχει γίνει τίποτα. Ξαφνικά στις 11:14 ορυμαγδός από πυρά ακούγεται από το βόρειο άκρο και σχεδόν συγχρόνως και από το νότιο. Η αγωνία των τριών ανδρών είχε λήξει. Η μάχη άρχιζε.

Το εξασκημένο αυτί του Μάϊερς ξεχωρίζει αμέσως μέσα από τα πυρά που ακούγονταν από το βόρειο φυλάκιο, το κροτάλισμα 4-5 οπλοπολυβόλων που σημαίνει ότι ο εχθρός διέθετε μεγαλύτερο όγκο πυρός απ' ό,τι είχαν εκτιμήσει. Η ομάδα του ΕΔΕΣ που είχε εμπλακεί εκεί διέθετε μόνο δύο οπλοπολυβόλα.

Την ανησυχία του Μάϊερς απαλύνουν σε λίγο οι αλαλαγμοί του Μυριδάκη από το νότιο φυλάκιο ο οποίος με την κραυγή «Αέρα, Αέρα» και με ένα Τόμσον στο χέρι, παρακινεί τους άνδρες του στην επίθεση. Οι Ιταλοί διαθέτουν δύο βαριά πολυβόλα προστατευμένα και η μάχη γίνεται σκληρή. Ο Μυριδάκης όμως δεν πτοείται. Συνεχίζει με απaráμιλλο θάρρος την έφοδο, έχοντας δίπλα του τον Καραλίβανο του ΕΛΑΣ που πολεμά σαν θηρίο για να ξεγράψει μια ποινή που τον περίμενε από τον Άρη, εκτός εάν πολεμούσε γενναία.

Μαζί με τον Μάϊερς ανησυχεί και ο Ζέρβας για το βόρειο φυλάκιο όπου πολεμούν άνδρες του ΕΔΕΣ, γιατί φοβάται μήπως η μάχη κρατήσει πολύ και εξαντληθούν τα πυρομαχικά τους. Τελικά ο Μάϊερς παίρνει τη μόνη απόφαση που έχει. Ρίχνει την εφεδρεία του στο βόρειο φυλάκιο.

Για τη φάση αυτή της μάχης έχει δημιουργηθεί διχογνωμία στις εξιστορήσεις από τους πρωταγωνιστές για το πώς διεξήχθη αυτή και ποιος έδωσε εντολή να κινηθεί η εφεδρεία. Η πιθανότερη, ίσως, εκδοχή είναι ότι η ομάδα του ΕΔΕΣ που έκανε την αρχική επίθεση αιφνιδιάστηκε από τον όγκο πυρός, που ήταν μεγαλύτερος απ' ό,τι είχαν εκτιμήσει στη σχεδίαση, και συμπύχθηκε, προς μεγάλη μάλιστα οργή του Ζέρβα. Μετά όμως την άφιξη των ενισχύσεων του Νικηφόρου μαζί με τον Παντελή Κωτσάκη που είχε εντολή να προστατεύει προσωπικά τον Ζέρβα, αντεπιτέθηκε και μισή ώρα μετά τα μεσάνυχτα κατάφερε να εξουδετερώσει την ιταλική φρουρά. Στην αντεπίθεση τραυματίστηκε ο ανθυπολοχαγός Παπαχρήστου.

Περί τη 01:30, καθώς από το νότιο φυλάκιο ακούγονταν οι νικητήριοι αλαλαγμοί των ανδρών του Μυριδάκη, οι οποίοι πριν από μία ώρα είχαν καταβάλει την ιταλική φρουρά, ο Τομ Μπαρνς -υπεύθυνος για την ανατίναξη- ειδοποιούσε με μια σφυρίχτρα ότι «θα έπαιζε τα φουρνέλα». Βρετανοί και Έλληνες σκύβουν τα κεφάλια και βουλώνουν τα αυτιά. Η γη σειεται συθέμελα από μια τρομακτική έκρηξη και το πρώτο τόξο της γέφυρας καταρρέει μέσα σε φλόγες και καπνούς! Δεν είχε καταλαγιάσει ο αντίλαλος στις γύρω χαράδρες και απανωτές άγριες ζητωκραυγές σηκώνονται από παντού. Ήταν η μία και μοναδική φορά στην ιστορία της Εθνικής Αντίστασης που οι Έλληνες πανηγύριζαν μονιασμένοι!

Ο Μάϊερς τρελός από τη χαρά του, κατεβαίνει τη χαράδρα και μπαίνει στο νερό όπου διαπιστώνει ότι για να αχρηστευτεί η γέφυρα χρειάζεται να καταστραφεί και άλλος ένας πυλώνας. Ο Ζέρβας φέρνει αντιρρήσεις. Η ώρα έχει περάσει και όπου νάναι θα φθάσουν ιταλικές ενισχύσεις. Ο Γουντχάουζ πείθει τον Ζέρβα να περιμένουν ακόμη 20 λεπτά και ο Μπαρνς συνεχίζει το έργο του με τα εκρηκτικά.

Οι ανησυχίες του Ζέρβα επιβεβαιώνονται όταν από το βόρειο άκρο ακούγονται ξανά ριπές αυτομάτων. Το τρένο που έφερνε ενισχύσεις από τη Λαμία πάτησε τα εκρηκτικά που είχαν τοποθετήσει οι αντάρτες στις γραμμές, αλλά δεν εκτροχιάστηκε. Οι Ιταλοί πηδούν από το τρένο και συμπλέκονται με την ομάδα του ΕΛΑΣ υπό τον Θέμη Μαρίνο. Οι αντάρτες, φοβούμενοι να μην κυκλωθούν, συμπύσσονται και μέσα στο σκοτάδι ο ίδιος ο Μαρίνος μόλις που προλαβαίνει να σωθεί.

Την ίδια, περίπου, ώρα η σφυρίχτρα του Μπαρνς ακούγεται για δεύτερη φορά και ο τόπος σείεται και πάλι. Ένας ακόμη πυλώνας και ένα ασάλινο τόξο της γέφυρας γκρεμίζονται με πάταγο. Η ώρα είναι 02:21. Μία πράσινη φωτοβολίδα που καταυγάζει τις πλαγιές της Οίτης δίνει το σύνθημα της αποχώρησης περί τις 03:20 της 26ης Νοεμβρίου. Η όλη επιχείρηση κράτησε 4 ώρες και 6 λεπτά. Απώλειες: 30 Ιταλοί νεκροί και 2 Έλληνες τραυματίες.

Η επιχείρηση «Χάρλινγκ» είχε λήξει και ο Γοργοπόταμος γινόταν ορόσημο. Οι αντάρτες με τη χαρά ζωγραφισμένη στα κουρασμένα τους πρόσωπα, παίρνουν το δρόμο της επιστροφής. Στις 27 Νοεμβρίου γιορτάζουν τα επινίκια μέσα σε πανηγυρική ατμόσφαιρα στο Μαύρο λιθάρι. Ο Μάϊερς δηλώνει στον Ζέρβα και στον Άρη, ότι θα προταθούν για παράσημο και δίνει στον καθένα από 250 λίρες χρυσές, για τις ανάγκες των ανδρών τους.

Η επιχείρηση του Γοργοπόταμου προκάλεσε το θαυμασμό της κατεχόμενης Ευρώπης και χαρακτηρίστηκε από τον Τσώρτσιλ ως η σπουδαιότερη μέχρι τότε δολιοφθορά του Βου Παγκοσμίου Πολέμου. Υπήρξε βαρύτατο πλήγμα για τον Άξονα, γιατί διέκοψε τον ανεφοδιασμό του «Africa Corps» για 6 εβδομάδες από πολεμικό υλικό που διακινείτο μέσω του ελληνικού χώρου, έστω και αν έγινε μετά την ήττα του Ρόμμελ στο Ελ Αλαμείν (23 Οκτωβρίου 1942). Σε αντίποινα, λίγες ημέρες αργότερα, στο χώρο της κατεστραμμένης γέφυρας, εκτελέστηκαν 19 Έλληνες πατριώτες και 3 στα Καστέλια της Γραβιάς.

Η επιχείρηση δεν έγινε αμέσως ευρύτατα γνωστή και δεν έγινε εκμετάλλευση της δυναμικής της, σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο. Η κάθε εμπλεκόμενη πλευρά είχε τους λόγους της. Οι Άγγλοι για να μειώσουν τη συμβολή των αντιστασιακών οργανώσεων και περισσότερο του ΕΛΑΣ, του οποίου έβλεπαν με καχυποψία τις μεταπολεμικές του προθέσεις. Η ηγεσία του ΚΚΕ κράτησε χαμηλούς τόνους για να μην προβληθεί ο Βελουχιώτης (βιβλίο Γρ. Φαράκου «Άρης Βελουχιώτης»). Τέλος η εξόριστη ελληνική κυβέρνηση του Καΐρου διότι είχε λίγες πληροφορίες, κυρίως από αγγλική πλευρά. Ακόμη και μετά που άρχισε να γιορτάζεται ως η κορυφαία εκδήλωση της Εθνικής Αντίστασης, συχνά διαιρούσε τους Έλληνες, αντί να τους ενώνει.

Μονόπλευρα δόθηκε κατά καιρούς έμφαση στο ότι ο ΕΛΑΣ διέθεσε περισσότερους άνδρες για την επιχείρηση από τον ΕΔΕΣ. Αυτό ήταν φυσικό, εφ' όσον ο ΕΛΑΣ ήταν πολυαριθμότερος από τον ΕΔΕΣ και η επιχείρηση γινόταν στην περιοχή του. Ο Ζέρβας διέθεσε το μεγαλύτερο μέρος της τότε δύναμής του, ήλθε από μακριά και είχε αφήσει και μία ομάδα στη Βίνιανη.

Ως επίμετρο για την επιχείρηση του Γοργοπόταμου μπορεί να λεχθεί επιγραμματικά αυτό που έχει ακουστεί πολλές φορές. «Αν δεν ήταν ο Ζέρβας δεν θα γινόταν η επιχείρηση. Και αν δεν ήταν ο Άρης δεν θα πετύχαινε!»

.....

Μπορείτε να παρακολουθείσετε και σχετικό video από την τηλεοπτική εκπομπή "Μηχανή του Χρόνου" της πρώην NET, κάνοντας click στον τίτλο: **'MTX-Γοργοπόταμος'**.